

NATO pärast Riia tippkohtumist

Arti Hilpus

1. poliitikaosakonna peadirektori kohusetäitja

2006. aasta julgeolekupoliitilisi tähtsündmuse oli Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni tippkohtumine 28. ja 29. novembril Riias. Eesti osales sellisel kohtumisel liikmesriigina teist korda. Tippkohtumisega oli seotud erinevaid ootusi: ühtede arvates oli see vaid tagasihoidlik vahepeatus ja suurte otsuste edasilükkamine, teiste jaoks ajalooline sündmus ja uusi võimalusi avav tähis NATO ümberkujundamise protsessis. Tõepoolest, ehkki NATO tippkohtumised toimuvad harvemini kui näiteks Euroopa Liidu riigi- ja valitsusjuhtide kogunemised, ei pruugi need iga kord langetada teedrajavaid otsuseid, samas võib neil olla oma tähtsus progressi saavutamisel mõnes alliansi ees seisvas praktilises küsimuses.

Riia tippkohtumise siduv teema oli NATO tulevik, organisatsiooni võime kohaneda 21. sajandi uute julgeolekuohtudega, millega hakkamasaamine eeldab liikmesriikidelt nii poliitilist tahet kui ka vajalike ressursside eraldamist riigikaitse süsteemide ajakohastamiseks. Uute ähvardustega tegelemise kõrval säilitab tähtsust kollektiivse kaitse põhimõte. Eesti on rahul, et seda NATO nurgakivi korrati üle ka Riia tippkohtumise deklaratsioonis.

Tulevikuteemade kõrval oli Riia kohtumise päevakorras vähemalt sama silmapaistval kohal Afganistan ja sealsete rahvusvaheliste julgeolekuabijõudude tegevus (operatsioon ISAF), mis oli ka avalikkuse tähelepanu tulipunktis. Oktoobris 2006 läks operatsiooni juhtimine Ameerika Ühendriikidelt lõplikult üle NATOle. Umbes 33 000 osaleva sõjaväelasega 37 riigist on ISAF NATO ajaloo suurim operatsioon. Ka Eesti jaoks kujunes see 2006. aastal suurimaks välismissiooniks. Aasta lõpul osales rahvusvahelistes julgeolekuabijõududes (enamjaolt Lõuna-Afganistanis Helmandi provintsis Briti väekontingendi koosseisus) ligi 130 meie kaitseväelast, mis on kuus korda rohkem kui aasta alguses. Riias saavutati teatud edu liikmesriikide panuste suurendamisel ja väeosade kasutamisele seatud riiklike piirangute vähendamisel. Puhtsõjaliste panuste kõrval tuleb üha rohkem tähelepanu pöörata tsiviil-ülesehitusele, millela püsiva rahu loomine Afganistanis ei ole mõeldav. Seda silmas pidades lähetas Eesti välisministeerium septembris 2006 Afganistani oma esimese esindaja

ja ajutise asjuri Toomas Kahuri, kes käesolevas aastaraamatus kirjutab oma kogemustest lähemalt. Tsiiviilelemendi tähtsust arvestades pooldab Eesti Euroopa Liidu osakaalu suurendamist Afganistani ülesehitamisel.

Seoses eelseisva Kosovo staatuse määratlemisega oli 2006. aasta jooksul teravdatud rahvusvahelise tähelepanu all olukord selles Lääne-Balkani piirkonnas. Riia tippkohtumisel kinnitasid liitlased NATO jätkuvat osa Kosovo stabiilse julgeolekukeskkonna tagamisel. Arvestades, et Kosovo elu korraldamisel valmistub ÜRO ülesandeid üle võtma Euroopa Liit, kavandades seal oma suurimat tsiiviilmissiooni, on võtmetähtsusega Euroopa Liidu ja NATO koostöö arendamine. Eesti kavatseb eeloleval aastal jätkata osalemist NATO Kosovo rahuoperatsioonis KFOR.

Eesti on ikka olnud seisukohal, et NATO uks peab jääma liituda soovivatele riikidele avatuks. Meil on põhjust olla rahul Riia tippkohtumisel kandidaatriikidele Albaaniale, Horvaatiale ja Makedooniale antud julgustava sõnumiga, et juba 2008. aasta tippkohtumisel võidakse neile esitada liitumiskutsed, kui nad on täitnud NATO tulemustepõhised standardid. Oleme iseenda liitumiskogemuse põhjal veendunud, et laienemisotsus peab tuginema riikide individuaalsetele edusammudele ning et selline lähenemine on ka kandidaatriikide endi jaoks kõige kasulikum.

Üks Riias tehtud põhimõttelisi otsuseid, mis oli kaua lahtine ja kujunes lõpuks mõneti üllatuslikuks, oli kutse Bosniale ja Hertsegoviinale, Montenegrole ning Serbiale liituda NATO rahupartnerlusprogrammiga (*PfP*). Seegi otsus vastab Eesti veendumusele, et liitumine rahupartnerlusega on NATO jaoks parim võimalus soodustada nende maade lõimimist euroatlantiliste struktuuridega ja toetada sealseid demokraatlikke jõude.

Eesti peab oluliseks, et kandidaat- ja partnermaad saaksid soovi korral liikmesriikidelt NATO nõuete täitmiseks vajalikku nõu ja abi. 1998. aastal sõlmisid Eesti, Läti ja Leedu Ameerika Ühendriikidega USA-Balti harta, mis oli meile oluliseks toeks euroatlantilisel integratsioonil. Sellest innustust saades oleme asunud oma liitumiskogemust vahendada NATO praegustele kandidaatriikidele, kellega on sõlmitud samal eesmärgil USA-Aadria harta. Esimene USA-Balti ja USA-Aadria harta riikide välis- ja kaitseministrite kohtumine toimus aprillis 2006 Horvaatias Brijuni saarel. 5. ja 6. veebruaril 2007 võõrustas Eesti Tallinnas USA-Balti harta ja USA-Aadria harta riikide, samuti Serbia, Bosnia ja Hertsegoviina ning Montenegro välis- ja kaitseministreid. Selle kohtumise eesmärk oli anda meiepoolne panus NATO edasisse laienemisprotsessi, aidates kaasa praeguste Balkani kandidaatriikide liitumissettevalmistustele.

Nagu rõhutas Riia tippkohtumisel Eesti delegatsiooni juhtinud peaminister Andrus Ansip, peab NATOga liitumise võimalus jääma kõigile Ida- ja Lõuna-Euroopa uutele demokraatiatele, sealhulgas Ukrainale ja Gruusiale. Kuigi Ukraina valitsusjuht on teatanud, et Ukraina ei soovi endale hetkel NATO liikmesuse tegevuskava, jätkab NATO senist koostööd ja intensiivistatud dialoogi Ukrainaga. Eesti soovis pikka aega

intensiivistatud dialoogi alustamist ka Gruusiaga ning see otsus leidiski heakskiidu septembris 2006 New Yorgis toimunud NATO välisministrite kohtumisel. Riia tippkohtumisel rõhutati Eestile oluliste põhimõtetenäe vajadust austada Gruusia territoriaalset terviklikkust ning lahendada Lõuna-Kaukaasia konfliktid rahumeelselt.

NATO partnerlussuhetes Vene Föderatsiooniga ei toimunud 2006. aastal märkimisväärsed arenguid. Arvestades NATO-vastase umbusu jätkumist Venemaal, oli Eesti kui naaberriigi jaoks oluline suurendada Venemaa avalikkuses teadlikkust NATO tegevuse kohta. Sel eesmärgil võtsime mais 2006 osa NATO-Vene Nõukogu egiidi all toimunud NATO infokampaaniast (*NATO-Russia Rally*), korraldades koostöös Lätiga infopäeva Pihkvas.

NATO tuleviku seisukohalt on tähtis partnerlussuhete edasine areng. Riia tippkohtumisel vastuvõetud otsused näevad ette seniste partnerlussuhete muutmist paindlikumaks. Nähakse ette tihedama koostöö ja kontaktide arendamist riikidega nagu Austraalia, Uus-Meremaa, Jaapan ja Lõuna-Korea, kes jagavad sarnaseid väärtusi ja panustavad märkimisväärselt alliansi operatsioonidesse.

Riias tehtud otsustest väärib esiletõstmist veel kõikehõlmava poliitilise juhise heakskiitmine. See NATO strateegilist kontseptsiooni täiendav dokument kinnistab põhimõtte, et 40% liikmesriikide relvajõududest peavad olema ümberpaigutatavad ja 8% viibima pidevalt välisoperatsioonidel, mis võimaldab ühtlasi tõhusalt võrrelda riikide panuseid sõltumata nende rahvaarvust. Tegutsemisvõimeliseks tunnistati NATO kiirreageerimisjõud. Riia lõppdokumendis leidis tunnustamist ka kõikehõlmava planeerimise põhimõtte, mida Eesti on püsivalt toetanud. Teema on eriti aktuaalne Afganistanis, kus on võimalik edu saavutada ainult siis, kui sõjalisi ja tsiviilseid vahendeid kasutatakse koordineeritult operatsiooni kõigis järkudes.

Ühena 21 riigist, kes 2007. aasta seisuga istuvad nii Euroopa Liidu kui ka NATO laua taga, on Eesti jaoks oluline toimiv koostöö ja poliitiline dialoog kahe organisatsiooni vahel. Et Riia tippkohtumise otsused ja kokkulepped edukalt ellu viia, peavad NATO liikmesriigid olema valmis pidama omavahel avatud diskussiooni kõigis euroatlantilise julgeoleku olulistes küsimustes ning panustama võimetekohaselt alliansi ühistevestusse, lähtudes liitlastevahelisest solidaarsusest. See on kohustus, mida Eesti võtab jätkuvalt tõsiselt. Jätkame kaitsekulutuste suurendamist ning panustamist NATO operatsioonidesse ja missioonidesse. NATO õhuruumi julgeoleku jagamatuse põhimõttest tuleneb vajadus tagada NATO õhutorbe jätkumine.

Last but not least: Eesti jaoks oli NATO tippkohtumise toimumine naaberriigis Lätis sümboolse tähendusega sündmus – see näitas kujukalt NATO laienemise edukust ning tõstis kõigi Balti riikide nähtavust alliansi liikmetena. Veel kümme aastat tagasi olnuks äärmiselt raske ette kujutada, et 2006. aastal võõrustab Riia NATO tippkohtumist.